

ΣΑΝ ΟΝΕΙΡΟ

Αὐτός ὁ τίτλος μου ἔρχεται πρῶτος διὰ τὸ διήγημα, τὸ ὁποῖον σκοπεύω νὰ γράψω· οἱ λόγοι δὲ διὰ τοὺς ὁποίους τὸν προτιμῶ παντὸς ἄλλου, τὸν ὁποῖον θὰ εὔρισκα κατόπιν, εἶνε δὺς· Πρῶτον ὅτι τὴν ἐκφρασιν αὐτὴν μετεχειρίσθη ἡ δυστυχὴς ἡρώϊς μου θέλουσά ποτε νὰ χαρακτηρίσῃ τὴν βραχείαν τῆς εὐτυχίαν· καὶ δεύτερον ὅτι καὶ εἰς ἐμὲ διηγείρε τῷ ὄντι τὴν ιδέαν ὀνείρου εὐαρέστου τὸ γλυκὺ μελιχρὸν φῶς, τὸ ὅποιον διέχυνεν εἰς τὴν εἴσοδον τῆς οἰκίας τῆς κρεμαστὸς λαμπτήρ, ἀναφθεῖς τὴν πρώτην ἐσπέραν τῆς εὐτυχὸς περιόδου τῆς ζωῆς τῆς καὶ σθεσθεῖς ἀποτόμως τὴν τελευταίαν.

Ἐκ τούτου βλέπετε ὅτι ἡ ἱστορία, τὴν ὁποίαν θὰ διηγηθῶ, εἶνε ἀληθὴς, ὅπως ὅλαι μου αἱ ἱστορίαι· διότι δὲν ἔγραψα ποτὲ σχεδόν, ἄνευ ἐνδοσίμου ἐκ τοῦ πραγματικοῦ βίου. Τὸ ἔργον μου εἶνε ἀπλῶς ἀντιγραφὴ, ἀλλ' ὑπὸ τινὰς ὁρους. Ἀποκρύπτω ἐν πρώτοις τὰ ὀνόματα, συγχύζων τὰ γεγονότα καὶ τοὺς χαρακτῆρας τόσο, ὥστε εἰς τὸν ἀδιάκριτον ἐξεταστὴν νὰ φαίνωνται ταῦτα καθαρῶς φανταστικά, ὅσον παρίστανται πραγματικά εἰς τὸν ἀληθῆ ἀναγνώστην. Συμπτύσω ἐξ ἄλλου ἢ ἐπεκτείνω τὴν ὑπόθεσιν, ὥστε ν' ἀποτελεῖται ἐξ αὐτῆς ὅσον τὸ δυνατόν καλλιτεχνικώτερον σύνολον. Τελευταῖον, ἐκλέγω καὶ ἀναδεικνύω ἐκ τῶν μερῶν αὐτῆς ὅσα εἰς ἐμὲ ἀρέσουσι περισσότερον καὶ τὰ χρωματίζω ἀναλόγως τῆς ιδιοσυγκρασίας μου, ὥστε ἐπὶ τοῦ ὅλου νὰ ποτυπωθῇ ἡ σφραγὶς τῆς ἰδίας μου ἀντιλήψεως· τοῦτο δ' ἀποτελεῖ ὅλην τὴν πρωτοτυπίαν εἰς τὰ ἔργα ἡμῶν τῶν ἀντιγραφῶν, τὰ ὁποῖα δὲν εἶνε ἢ *la nature vue à travers un temperament*, κατὰ τὸν ὁρισμὸν τοῦ Ζολᾶ. Δὲν εἶνε βέβαια ἀνάγκη νὰ προσθέσω ὅτι, πρὸ πάντων τὸ τελευταῖον τοῦτο, γίνεται χωρὶς ἐγὼ νὰ ἔχω οὐδὲ τὴν παραμικρὰν συνειδήσιν τῆς ἐργασίας μου.

Κατὰ ταῦτα, θὰ ὀνομάσω τὴν ἡρώϊδα μου Μαρίαν, θὰ ὑποθέσω δὲ ὅτι ἡ οἰκία μὲ τὸν με-

λιχρὸν λαμπτήρα κεῖται ἐν Ζακύνθῳ. Οὕτω δύναμαι νὰ προχωρήσω ἢ μᾶλλον νάρχισω τὴν διήγησίν μου, φροντίζων νὰ ἐξαίρω τὰ χαρκτηριστικώτερα αὐτῆς σημεῖα· Τὸν ἔρωτα τουτέστι τοῦ Πέτρου Ἑρακλειώτη, νέου εὐγενοῦς καὶ πλουσίου, πρὸς τὴν Μαρίαν Δόξα, πτωχὴν κόρην τοῦ λαοῦ, καταλήξαντα εἰς κοινωνικῶς ἀνάρμοστον καὶ σκανδαλωδὴν γάμον. Διὰ νὰ ἔλθῃ φυσικὸν τὸ γεγονός, πρέπει νὰ λάμψῃ πρὸ

τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἀναγνώστου ἡ ὠραιότης τῆς Μαρίας, ξανθῆς, γαλανῆς, λεπτῆς, μὲ ὡσεὶδὲς πρόσωπον, μ' ἐπίχαρι ἀνάστημα, μὲ λεπτὴν ἐπιδερμίδα, ὑπενθυμιζούσης μοι, ἐν ᾧ τὴν περιγράφω, μίαν παλαιὰν ἐρωμένην, διὰ τὴν ὅποιαν ἀφῆκα ὀλίγους, ἀλλ' ἐπώδυνους στεναγμούς... Ἐντὸς τοῦ φωτός τῆς καλλονῆς ταύτης θὰ ἐξωραϊσθῶσιν ὅλα τὰ λοιπὰ αἰσθήματα καὶ πράγματα· ἡ σεμνότης καὶ ἡ καλὴ τῆς κόρης ἀνατροφή· ὁ θερμὸς ἔρως τὸν ὁποῖον ἀνταπέδωκεν εἰς τὰς ἐκ-

Ο ΠΑΠΑΣ ΛΕΩΝ ΙΓ'.

δηλώσεις τοῦ Πέτρου· ἡ περιφρόνησις τούτου ἐναντίον τῶν προλήψεων τῆς κοινωνίας, καὶ ἰδίως τῆς ἀριστοκρατικῆς, τὴν ὁποίαν ἐμίσει· ἡ παντελής ἐν τῷ οἴκῳ, ἐκ τοῦ θανάτου τῶν στενῶν συγγενῶν, ἀπομόνωσις τοῦ· ἡ νεότης τοῦ καὶ ἡ ἀπόλυτος περὶ τὸ ἐνεργεῖν ἐλευθερία τοῦ. Ὅλα ταῦτα πρέπει νὰ παρασταθῶσιν ἐναργῶς, ἄνευ φλυαρίας, καὶ νὰ δικαιολογηθῶσι, διὰ νὰ μὴ ξενισθῇ ὁ ἀναγνώστης πρὸ τοῦ γάμου. Ἡ ἐκ πλημμελοῦς ἐκτελέσεως παρεκτροπὴ ἀπὸ τοῦ φυσικοῦ, ἀποτελεῖ ἀσύγγνωστον λάθος εἰς τὸ πραγματικὸν διήγημα.

Μετά τὸν γάμον, εὐθὺς θάναφθῇ ὁ μελιχρὸς λαμπτήρ εἰς τὴν εἴσοδον τῆς ἀπεράντου οἰκίας, κλειστῆς τέως καὶ σκοτεινῆς, ὡσεὶ πενθύσεως. Εἶνε τὸ σύμβολον τοῦ ὠραίου φωτός, ὅπερ ἔλαμψεν ἐν αὐτῇ, τῆς καλλονῆς, τοῦ ἔρωτος, τῆς εὐτυχίας... Πρέπει νὰ εἰέλθωμεν καὶ νὰ περιγράψωμεν τὸν σεμνὸν κόσμον τῶν αἰθουσῶν, τὴν ὠραίαν θέαν τοῦ ἐξώστου, τὰ εὐθαλῆ ἄνθη τοῦ ἀνδῆρου. Θὰ θαυμάσωμεν τὴν γλυκεῖαν καὶ

ήρεμον ζωήν τών ήγαπημένων συζύγων, έν τῷ μέσῳ ὀλίγων ἀφωσιωμένων φίλων, άνευ οὐδεμιᾶς πεισματικῆς ἐπιδείξεως. Ἐδῶ θά ένθυμηθῶμεν — έκ νόμου ψυχολογικοῦ καί χάριν καλλιτεχνικῆς ἀντιθέσεως — τήν πρώτην ἐποχήν τοῦ έρωτός των, ἀγωνιώδη, ἀβεβίαν τόν πτωχικόν οἰκίσκον τῆς Μαρίας· τὸ ἰσόγειον παράθυρόν της μέ τὰς γάστρας τοῦ βασιλικοῦ ένα πατέρα δύστροπον καί κῆκόν, ὁ ὁποῖος τήν ὕβριζεν αἰωνίως· μίαν μητέρα ἀγαθήν, ἐλαφράν, ὑποθαλπουσάν έκ στοργῆς εὐέλπιδος τόν έρωτα τῆς θυγατρὸς της· καί ἐπιστόλια ἐπὶ κοινοῦ χάρτου, ἀλλὰ λεπτά καί ὠρθογραφημένα. . . μίαν συνέντευξιν παλμώδη εἰς τὸ νύκτιον σκότος ἀδιεξόδου τινός δρομίσκου, ὅταν ήρχισεν ἀσπλάγχχνως νὰ βρέχη ἐπὶ τοῦ πηλῶδους ἑδάφους. . . μίαν ἐκπληξιν γενικὴν εἰς τὰς περὶ γάμου προτάσεις καί μίαν χαράν ἄμετρον τήν ἐσπέραν τῆς τελετῆς, ὅταν ὑπεράνω ὅλου τοῦ θορύβου ὑψῶθη ἡ στριγμώδης φωνή τῆς κυρᾶ-Στάθαινας, τῆς καλῆς γειτόνισσας, ἡ ὁποία ἐσταυροκοπήθη καί ἀνέκραξε :

«Δόξα σοι ὁ Θεός, Θεέ μου! Τὸ εἶδα καί ἐτοῦτο!»

Οὕτω θά ὑποτυπωθῇ ἡ μεταβολή έν γένει τοῦ βίου. Ἡ κυρᾶ Στάθαινα προσελήφθη ὑπηρέτρια. Ἐπὶ τῆς προσόψεως τοῦ πατρικοῦ οἰκίσκου, χάρις εἰς τήν εὐτυχὴ θυγατέρα, διεχύθη έν ῥόδιον ἐπίχρισμα καί έντός αὐτοῦ ἡ μάλλον άνετος εὐζωία· ἀντὶ τῶν ὕβρεων τοῦ πατρός, αἱ θωπεῖαι τρυφεροῦ συζύγου· ἀντὶ τῆς πρώτης ἀθλιότητος, σκηναὶ ἀνταξίαι εἰδυλλίου. Ἀλλὰ μακρόθεν. . . Δέν πρέπει νὰ εἰσέλθω ἀδιάκριτος εἰς τὸν κοιτῶνα τῶν συζύγων· ἡδυπαθῇ κοιτῶνα μέ κυανῇ τοιχοστρωσίαν, βλέποντα πρὸς τήν θάλασσαν.

Ὅπως δῆποτε τὸ πρῶτον κεφάλαιον πρέπει νὰ τελειώσῃ μέ καμμίαν σκηνήν, μέ κανένα διάλογον. Ὁ διάλογος τοῦ διηγήματος, φυσικός, σπάνιος καί σύντομος, δέν ἀρκεῖ νὰ συντελῇ μόνον εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς ὑποθέσεως, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἦνε καί χαρακτηριστικός, νὰ ζωγραφίζῃ ἀμέσως τὰ συνομιλοῦντα πρόσωπα, τοὺς τρόπους των, τὰς σχέσεις των, τὰς συνηθείας των. Οὕτω δύναται νὰ φανῇ ἡ ἀρρενωπὴ περιπαθεία τοῦ Πέτρου, ἡ τρυφερότης τῆς Μαρίας, καί τῶν δύο ὁ ἀμοιβαῖος έρως, ὁ ἐξευρίσκων νέας πάντοτε ἐκφράσεις, νέας ἀσχολίας, νέας τέρφεις. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ σκηνῇ πρέπει νὰ έντυπωθῇ καλῶς εἰς τὸν ἀναγνώστην, ἡ ἀνέφελος εὐτυχία, ἡ βασιλεύουσα έν τῇ ἀπεράντῳ οἰκίᾳ, μέ τὸν μελιχρὸν λαμπτήρα τῆς εἰσόδου.

Ἀσθενής. . . ὁ Πέτρος εἶνε ἀσθενής. Πρέπει νὰ λεχθῇ εὐθὺς καί άνευ περιφράσεων. Ὁ ἀναγνώστης διὰ τούτου μόνου θά αἰσθανθῇ, ἔστω

καί ἀμυδρῶς, τὸ ἀπρόοπτον τὸ θλιβερόν, ὡς τὸ ἡσθάνθη ἡ Μαρία έν μέσῳ τῆς εὐτυχίας της, τὴν δειλὴν ἐκείνην ὅταν δύο φίλοι του ἔφερον ἐφ' ἀμάξης τὸν Πέτρον, λιποθυμήσαντα αἰφνιδίως έν τῇ λésχη.

Θά ἐξαπλωθῇ ἐπὶ μιᾶς κλίνης, στερεᾶς χρυσοειδούς, μέ διαφανῇ παρκαπετάσματα, καί έντός τοῦ κοιτῶνος, σιγηλοῦ καί ἡμιφωτιστοῦ, θά ἐξακολουθήσῃ βαίνουσα ἡ δρᾶσις. Δέν πρέπει νὰ λησμονηθῇ ἡ προτεταμένη κοιλία τοῦ ἱατροῦ, τὰ μέλανα τόξα τῶν ὀφθαλμῶν τῆς Μαρίας καί έν δοχεῖον τεφρὸν ἐπὶ τῆς τραπέζης, μέ δεσμίδα ῥόδων, καθημέραν ἀνανευμένην. Θά ζωγραφηθῶσιν ἡμέραι καί νύκτες πλήρεις ἀγωνίας, θλίψεων, ἀγρυπνιῶν. Καί ἡ ἀσθένεια βαίνει ὅλοέν ἐπὶ τὰ χεῖρω. Συγκροτεῖται έν ἱατρικὸν συμβούλιον, κατόπιν ἄλλο, καί τρίτον. . . ἀλλ' εἶνε ἀνωφελῇ. Ὁ Πέτρος θάποθάνῃ. Αὐτὸ λέγουσιν ὅλοι οἱ ἱατροὶ πρὸς τοὺς φίλους τοῦ ἀσθενοῦς, ἀνυψοῦντες τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὴν ὁροφὴν. Ἀλλ' ἡ Μαρία ἀγνοεῖ τὰ πάντα καί ἐξακολουθεῖ πιστεύουσα εἰς τὰ ἐλπίδας, τὰς ὁποίας εὐσπλάγχχνως τῇ ἐμπνέουσιν. . .

Λέξεις τρυφερὰι ἀγάπης αἰωνίου, αἱ τελευταῖαι τοῦ Πέτρου πρὸς τὴν σύζυγόν του, θάποπερατώσωσι τὴν πένθιμον σκηνήν. Ἡ τελευταία πνοὴ θάποδοθῇ τὸ πρῶτὶ ένωρίς, μόλις ἡ ἡὼς χύσῃ γαλακτόχρουν τι φῶς έν τῇ σκοτίᾳ τοῦ κοιτῶνος. . . Τὸ κεφάλαιον πρέπει νὰ ἦνε σύντομον ὡς ἡ ἀσθένεια, καί νὰ διακόπτεται ἀποτόμως ὡς ὑπὸ τοῦ θανάτου. Προσοχή εἰς τὸ ὕψος· ἡ φράσις τότε νὰ ἦνε μακρά καί ἀγωνιώδης, ὡς ἡ θλίψις καί ἡ ἀγρυπνία. Λέξεις τινὲς μόνον διακεκομμέναι θά φέρονται ἐδῶ καί ἐκεῖ έν μέσῳ ἀποσιωπητικῶν, ὡς οἱ στεναγμοί, τὰ δάκρυα καί τὸ ψυχorrάγημα. . .

Ἀποθνήσκει άνευ τέκνου, άνευ διαθήκης. Ἡ Μαρία ἀπομένει ἔρημος καί ἀπροστάτευτος. Ἐπέρχεται τότε τὸ σμῆνος τῶν μακρινῶν συγγενῶν, ἔχθρικῶς ἀπ' ἀρχῆς διακειμένων καί πρὸς αὐτὴν καί πρὸς τὸν Πέτρον, έν σμῆνος ἀρπακτικόν, κατακτητικόν, ἀσπλάγχχνον. Ἐρίζουσι, διακράζουσιν, ὕβριζουσι, ληστεύουσι. Μεταξύ αὐτῶν δέν θά λησμονηθῇ γηραιὰ κυρία ἀριστοκράτις. Ἰσχνή, ὕψηλὴ μέ χρυσᾶς διόπτρας, ἀλλ' ἀπεχθεστάτη τὴν ὄψιν, ἡ βικαιοτέρα καί ἀπληστοτέρα ὄλων, ἡ ὁποία περιφρονεῖ καί ἀποφεύγει ὡς ὃν μολυσμένον τὴν Μαρίαν, ὠρίαν καί σεμνὴν ὑπὸ τὰ ἐνδύματα τῆς χηρείας καί τοὺς δακρυβρέκτους ὀφθαλμοὺς. Ἡ κόρη τοῦ λαοῦ, ἢ καί μελανέμων, διεγείρει τὴν ἰδέαν προβάτου ἀφώνου, ἐμπεσόντος εἰς λύκους.

Ἐπὶ τέλους τὸ σπαράττουσι. Οἱ δικηγόροι στρεψοδικοῦσι. Στρηγχθέντες ἐφ' ἐνός ἄρθρου τοῦ Νόμου, ψυχροῦ καί σκληροτραχήλου ὡς αὐτοί,

καταλαμβάνουσι τήν οικίαν καί αποδιώκουσι τήν χήραν κακήν κακῶς. Ἐκείνη ἐγκαταλείπει ἐαυτήν. Οὔτε ἔχει κανένα ὑπερασπιστήν, οὔτε θέλει, οὔτε δύναται νά ἔχῃ, ἀνευ ὑβριστικῆς ὑπονοίας. Πτωχή νεᾶνις τί ἰσχύει ἀπέναντι πλουσιῶν καί εὐγενῶν; Μίαν ἐσπέρην, προηγούμενου ἐνός κιθωτίου εἰς τοὺς ὤμους ἀχθοφόρου, ἐγκαταλείπει ἄδακρυς τὰ δῶματα ἐνθα διήλθε σὰν ὄνειρο ἡ εὐτυχία της, διαβαίνει τήν εἰσοδον, ἐν ᾗ δὲν λάμπει πλέον ὁ μελιχρὸς λαμπτήρ ὡς ἄστρον δύσαν μετὰ τῆς εὐτυχίας, — καί ἀπέρχεται. . . Πενθοῦσαν τήν ὑποδέχεται ὁ πατρικός οἰκίσκος μὲ τὸ ἀνάρμοστόν του ἔνδυμα, τὸ σχεδὸν εἰρωνικόν· φορεῖ ῥοδίνα, ὡς ἐβάφη ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὸν γάμον της. . .

Τὴν ἀδικίαν ταύτην δὲν εἶνε ἀνάγκη νά πατάξῃ οὔτε δριμύς χαρακτηρισμός, οὔτε πικρά εἰρωνεία ἐν τῇ γλώσσῃ. Ἡ ξηρὰ ἀφήγησις τῶν γεγονότων ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εἶνε ἡ καλλιτέρα μέθοδος. Κινεῖται οὕτως ἡ αὐτενέργεια τοῦ ἀναγνώστου, ὁ ὁποῖος δύναται νὰ ἀναγνώσῃ πολλὰ μεταξύ τῶν γραμμῶν.

Ἐδῶ χρειάζεται μικρὰ διακοπὴ καὶ ἀνάπαυσις. Τὸ τέλος πρέπει νά γράφεται μὲ πολλήν ἡσυχίαν, διὰ νά μὴ φανῇ ὁ συγγραφεὺς βιαζόμενος νά τελειώσῃ. Ἐν ᾧ τὸ πρᾶγμα εἶνε πολὺ φυσικόν, κάμνει πολὺ κακήν ἐντύπωσιν καὶ εἰς τοὺς ἀναγνώστας καὶ εἰς τοὺς κριτικούς.

* *

Πάλιν πτωχή. . . καὶ ἐπὶ πλέον δυστυχής. Τῇ ἀπομένει μόνον ἡ ἀνάμνησις ὡς ὄνειρου, ἀντανakλωμένη ἐντὸς τῶν γαλανῶν της ὀφθαλμῶν. . . Τὴν βλέπω τώρα ἐμπρὸς μου μὲ τὰ μαῦρα, ἀντιτιθέμενα πρὸς τὴν ῥοδίνην ὄψιν τοῦ οἰκίσκου, τίς οἶδε τί ὄνειροπολοῦσαν παρὰ τὸ παράθυρον, τὸ ὁποῖον ἔξωθεν περιέβει ἀνέρκων κισσός. . . Ἡ καρδιά μου αἰμάσσει πρὸ τῆς εἰκόνος καὶ μὲ καταλαμβάνει ἀγανάκτησις ἐναντίον τῆς τύχης καὶ τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἐνάρητος αὕτη καὶ ὠραία, ἡ ἀγαπήσασα τόσον, δὲν ἐδικιοῦτο νὰ παύτῃ, παρὰ τῆς μοίρας ζῶντα παρ'

αὐτῇ τὸν σύζυγόν της; ἀλλὰ καὶ ὅταν αὐτὸς ἀπέθανε — διότι δὲν ὑπάρχει πλέον Μοῖρα, — οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔπρεπε νά τὴν ἀφήσωσιν ὅπως τὴν εἶχεν ἐκεῖνος, εἰς ἀμειβὴν τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς αὐταπαρνησίας της; Φεῦ! ἡ κακία εὗρε σύμμαχον τὸν. . . δικηγόρον.

Ἡ σκέψις αὕτη, ἡ τόσον ἀπαισιόδοξος, δὲν πρέπει νά ἐκφρασθῇ ποτὲ ἐν τῇ συνεχείᾳ τοῦ διηγήματος. Ἀντὶ διηγηματογράφου, δηλ. ζωγράφου ἐκ τοῦ ἀληθοῦς, θὰ ἐφαίνομην τότε νεφελώδης ἱεροκῆρυξ. Τουναντίον ἡ ἀρχικὴ σκέψις πρέπει νά ὑπολανθάνῃ, νά διαπνέῃ ἐκάστην γραμμὴν, ἐκάστην λέξιν τῆς διηγήσεως, καὶ νά παρίσταται ἀμέσως εἰς τὴν πρώτην φιλοσοφικὴν βλέψιν τοῦ ἀναγνώστου. Οὕτως ὑπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ μιᾶς εἰκόνος κρύπτεται ἡ ἀφηρημένη ἰδέα τοῦ ζωγράφου.

Καὶ ἀποτελεῖται ἕως ἐδῶ τὸ διήγημα, ἀλλὰ δὲν τελειώνει· διότι τὰ διηγήματα δὲν πρέπει νά ἔχουν τέλος πλήρες—ἀν ἐπιτρέπεται ἡ φράσις. Πρὶν ἢ τὸ ἀντιγράψω—ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως ταινιῶν χάρτου καὶ καθαρὰ, πρὸς εὐκολίαν τοῦ τυπογράφου—πρέπει νά ἐπιθεωρήσω τὸ ὕφος. Μὲ τινὰς μεταθέσεις ἢ μεταβολάς, καθίσταται μουσικωτέρα, ἀρμονικωτέρα ἢ φράσις. Ἐν τῇ ἐπιθεωρήσει ἀντικαθιστῶ διαφυγοῦσαν ἀκυρολεξίαν, ἢ καλλύνω τὴν ἐκφράσιν, διορθῶν ἀπροσεξίας ἢ ἀπκλείψω ἀσπλάγχχνως ὅσους εὔρω πλατειασμούς. Ἐπειτα βασανίζω τὴν ἰδέαν. Ἀνθρώπως ἐπιμελούμενος τοῦ ὕφους του, ἐπιμελεῖται ἐπίσης καὶ τῶν ἐννοιῶν του. Ἐν τῇ δημιουργικῇ φιλολογίᾳ τὸ ὕφος εἶνε τὸ πρῶτον χαρακτηριστικὸν δοκιμότητος καὶ ἐπιτυχίας. Πιστεύσατέ μου· εἶνε πρόληψις, ἐλεγχομένη ὑπὸ φιλοσοφικῶν λόγων, τὸ ὅτι ὑπάρχουν συγγραφεῖς καλλιτέχναι γράφοντες ὠραίαν γλῶσσαν καὶ ἄσχημα πράγματα. Ὁραία γλῶσσα τουναντίον εἶνε ἐκείνη, ἡ ὁποία ἀποδίδει ὠραίας ἐννοίας. Σχολαστικόν δὲ ἀκαλῆς καὶ βαρὺ ὕφος δὲν εἰμπορεῖ ποτὲ νά χαρακτηρίξῃ ἀξιανάγνωστον βιβλίον.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ.

